

Gerrit Krol. *Wat mooi is is moeilijk. Querido*

In 1987 deed Gerrit Krol iets ongebruikelijks: hij publiceerde (onder de titel *De weg naar Tuktoyaktuk*) een drastisch herschreven versie van zijn roman *De weg naar Sacramento* uit 1977. Ongebruikelijk was dat de nieuwe versie niet de oude verving, maar ernaast kwam te staan - als een andere mogelijkheid die met dezelfde gegevens als uitgangspunt bleek te kunnen worden verwezenlijkt.

Krol liet de publicatie van de nieuwe versie vergezeld gaan van een uitgebreid commentaar, dat een goed beeld geeft van zijn opvattingen over schrijven en literatuur. Veel van die opvattingen waren al bekend uit *De schrijver, zijn schaamte en zijn spiegels* (1981), dat als Krols poëtica kan worden beschouwd. In beide teksten verdedigt hij bijvoorbeeld dat de schrijver, elke dag opnieuw, uit een „leegte“ scheidt: „Een schrijver heeft geen gedachten voor hij met een pen in zijn hand zit“, staat in *De schrijver, zijn schaamte en zijn spiegels*. In het commentaar kan men lezen: „Hij begint met niets en als hij de pen neerlegt, heeft hij het gevoel alles geschreven te hebben, want morgen begint hij weer met niets“.

Deze werkwijze levert een verzameling op van op zichzelf staande „gehelen“, zinnen en zinsneden, die pas naderhand tot een samenhangende eenheid worden gesmeed, eventueel met behulp van schaar en lijmpot. Een vooropgezet plan of schema ontbreekt. Dat al die losse „gehelen“ desondanks tot samenhang in staat zijn heeft te maken met wat Krol de „integriteit“ van de schrijver noemt: „Hangt hij innerlijk samen, dan zal wat hij schrijft, als hij tenminste beschrijft wat hem beweegt - ook wel samenhangen“.

Nu is de schrijver in Krols romans vaak zeer nadrukkelijk aanwezig. Een roman dient in zijn ogen niet alleen een verhaal bevatten, maar moet ook een beeld geven „van de geest van de schrijver zelf - op het moment dat hij schrijft“. Vandaar ongetwijfeld de vele bespiegelingen over het schrijven in zijn romans. Want waarmee zal de geest van een schrijver tijdens het schrijven vooral gevuld zijn? Met de problemen die het schrijven zelf opwerpt, naar men mag aannemen.

Opvallend aan *De weg naar Tuktoyaktuk* is nu dat hier het - herschreven - verhaal en de bespiegelingen zo duidelijk van elkaar gescheiden zijn. Veel van het commentaar had Krol moeiteloos in de roman een plaats kunnen geven en wie weet zou hij dat vroeger ook hebben gedaan. Maar nu niet. Dezelfde splitsing van verhaal en beschouwing vinden we in meer van Krols latere werk. Aan de ene kant schreef hij *Maurits en de feiten* (1986), *De Hagemeeijertjes* (1990) en *De ongenode gast* (1988), twee romans en een novelle, waarin het verhaal duidelijk van meer gewicht is dan de beschouwing, aan de andere kant staan diverse bundels met - meestal korte tot zeer korte - essays.

Krols nieuwste essaybundel heet *Wat mooi is is moeilijk* en daarin kan men lezen welke functie het schrijven van essays voor hem vervult. De vraag die Krol zichzelf stelt is overigens een andere. Hij probeert erachter te komen waarom hij sinds 1981 - naast het proza - geen poëzie meer schrijft om vervolgens via een grafiek te ontdekken dat de gedichten ontbreken sinds hij essays is gaan schrijven. De ietwat banale verklaring die hij zelf geeft komt er op neer dat beide genres zijn behoefte aan

publicaties op korte termijn bevredigen, iets wat met romans nu eenmaal onmogelijk is: „Ik moet er niet aan denken telkens twee jaren lang niets van me te kunnen laten horen, dan zou ik die romans denk ik niet eens tot een goed einde brengen”.

Wat hierbij onverklaard blijft is waarom de essays de gedichten hebben afgelost. Dat de twee genres niet gelijktijdig kunnen worden beoefend, schrijft Krol met een groot gebaar aan de natuur toe: „Twee verschillende soorten met dezelfde functie op dezelfde plaats, dat verdraagt elkaar niet, in de natuur”. Maar de komst van de essays valt misschien te verklaren uit de gesignaleerde verschuiving die in zijn romans heeft plaatsgevonden: ten nadele van de beschouwing en ten gunste van het verhaal. Nadat met *De man achter het raam* (1982) het volmaakte evenwicht was bereikt (dank zij de vondst van de denkende computer konden in deze roman verhaal en beschouwing samenvallen), zijn beide geleidelijk uit elkaar gegroeid. Het verhaal kon blijkbaar steeds minder beschouwing verdragen en sommige beschouwingen (zoals het essay over de doodstraf uit 1990 waarvan de kiem al in *De weg naar Sacramento* zit) eisten zozeer de aandacht dat ze vanzelf op eigen benen kwamen te staan.

Op grond van de romans en de novelle die Krol de laatste jaren heeft geschreven, vind ik niet dat het verhaal onder de boedelscheiding heeft geleden. Misschien heeft het er zelfs door gewonnen - er is minder introversie en meer concrete gerichtheid op de buitenwereld, terwijl de eigenzinnige vorm bewaard is gebleven. En de beschouwing? Over bundels als *De schriftelijke natuur* (1985) en *Helmholtz' paradijs* (1987) heb ik niet veel te klagen. De zeer uiteenlopende columns die erin zijn verzameld liggen nog het duidelijkst in het verlengde van de vroeger geschreven poëzie. Met elkaar geven ze een aantrekkelijke, zij 't ook tamelijk vluchtige indruk van wat zich zoal in Krols beweeglijke hoofd pleegt af te spelen.

De essays in *Wat mooi is is moeilijk* dragen een ander karakter. Ze zijn merendeels omvangrijker en hebben directer te maken met literatuur en met schrijven. In een paar gevallen gaat het om andere schrijvers als Valéry, Gustafsson en Wittgenstein (over wie de vraag wordt opgeworpen of hij wel kon schrijven), maar dat verhindert Krol niet het tegelijkertijd ook over zichzelf te hebben. Heel listig speelt hij dat klaar in „De blinde vlek van Paul Valéry”, waar met die „blinde vlek” nu juist het soort tot herlezing dwingend proza wordt bedoeld waarin hij excelleert. Wat een commentaar beloofde te worden op andermans werk, neemt daardoor onverwachts de vorm aan van een discrete *oratio pro domo*.

In bijna alle andere essays dienen meer abstracte onderwerpen, als literaire impotentie, de functie van de witregel of de mathematisering van het weten, tot omweg om het in feite over eigen werk en schrijverschap te kunnen hebben - twee weinig bevlogen, zij 't niet pessimistisch gestemde essays over de toekomst van de Nederlandse taal uitgezonderd. Het meest uitvoerig gebeurt dat in „Meesters over de tijd”, dat op het eerste gezicht een lange beschouwing is over de functie van „de tijd” in de roman, maar dat zich in de praktijk ontpopt als een reflectie op het ontstaan, het schrijven en de ontvangst van Krols meest recente roman *De Hagemeijertjes* - min of meer in de trant van het commentaar bij *De weg naar Tuktoyaktuk*.

Het is het soort tekst dat critici en lezers achteraf veel gepieker kan besparen; de toegenomen nadruk op het „verhaal” wordt mij bijvoorbeeld door Krol zelf

ingefluisterd, wanneer hij „het wonder" van de roman in het verhaal („het sterkste middel om de tijd te beheersen") situeert. Ook wordt duidelijk dat de „leegte" waaruit Krol in het verleden placht te scheppen ditmaal niet een volledig vacuüm is geweest. Met *De Hagemeyertjes* had hij immers een op de ondergang van Jericho geïnspireerd „epos" willen schrijven. Verder neemt hij de gelegenheid te baat zijn recensenten op sommige punten van repliek te dienen.

Maar hoe verhelderend een dergelijk essayistisch commentaar ook kan zijn, het secundaire karakter ervan valt ondanks de nadruk op „de tijd" moeilijk te ontkennen. Vroeger zou het waarschijnlijk op de een of andere manier in de roman zelf terecht zijn gekomen. Nu dat niet het geval is moet je eigenlijk de roman hebben gelezen om het essay ten volle te kunnen waarderen. Dat tekent het verschil in rang tussen beschouwing en verhaal. Want het verhaal heeft in de roman van een soortgelijk tekort geen last. De beschouwing ontkomt er alleen aan als zij - bijvoorbeeld in Krols „bespiegeling" over de doodstraf - een duidelijk eigen domein krijgt toegewezen en minder opzichtig in de marge van de romans wordt geschreven.

(de Volkskrant, 7-2-1992)